

**Ткаля О.В.,**  
*кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри конституційного  
та адміністративного права і процесу  
Чорноморського національного університету імені Петра Могили*

УДК 342.9

DOI 10.32782/2663-5666.2025.2.11

## ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД ЯК ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТАНДАРТ ПРАВ ЛЮДИНИ

**Вступ.** Одним із основоположних та універсальних прав людини є право на справедливий суд, яке тісно пов'язане з принципами верховенства права, правової державності та демократичного устрою. Воно гарантує кожній людині можливість звертатися до незалежного, об'єктивного та компетентного суду для захисту своїх прав, свобод та законних інтересів. Це право закріплене як у національному законодавстві України, зокрема у статті 55 Конституції України, так і в міжнародно-правових актах, насамперед у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що інтегрована до національної правової системи [1].

Право на справедливий суд є основою демократичного суспільства та гарантією дотримання інших прав людини. Його значення виходить за межі суто правових аспектів, адже воно формує довіру громадян до держави, легітимність влади та забезпечує стабільність правового порядку. Дотримання стандартів справедливого суду в таких умовах набуває критичного значення як засіб правового захисту громадян та елемент європейських цінностей, до яких прагне Україна.

У контексті інтеграції України до європейського правового простору, практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) є ключовим джерелом інтерпретації основних прав і свобод, включаючи право на справедливий суд, закріплене у статті 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Відповідно до Конституції України та законодавства щодо виконання рішень ЄСПЛ, українські суди повинні керуватися його практикою, хоча на практиці це впровадження часто є несистемним та формальним. Це свідчить про існування глибоких проблем у сфері правозастосування та правовій культурі.

Таким чином, забезпечення права на справедливий суд є необхідною умовою побудови правової держави в Україні. Лише за умови дотримання цього права можливий реальний захист інших прав і свобод, справедливість

у суспільстві та довіра громадян до судової влади, що вкрай важливо як для внутрішньої стабільності країни, так і для її міжнародної репутації. Аналіз того, як українські суди застосовують практику ЄСПЛ, дозволяє оцінити дієвість правового механізму забезпечення права на справедливий суд, виявити недоліки та пробіли у правозастосуванні.

Дослідженням даної проблематики займалися такі науковці, як Буроменський М., Буткевич В., Віткаускас Д., Городовенка В., Дикова Г., Кампа В., Коліушка І., Лемак О., Рабіновича П., Савчина М., Стефанюка В., Ткачука О., Трегубова Е., Шевчука С. та інші.

**Метою дослідження** є вивчення сутності права на справедливий суд крізь призму практики Європейського суду з прав людини, а також дослідження методів та ступеня інтеграції цієї практики в українську судову систему.

Комплексний характер права на справедливий суд визначається його нормативним закріпленням у міжнародно-правових актах. Після Другої світової війни інституційні механізми захисту прав людини зазнали суттєвих змін, набули міжнародного значення та стали основою формування нового глобального правопорядку, заснованого на повазі до фундаментальних прав і свобод людини. Ці зміни торкнулися також сфери правосуддя та забезпечення права на справедливий суд.

До основних міжнародно-правових стандартів, що містять загальні принципи здійснення правосуддя, варто віднести: Загальну декларацію прав людини прийняту Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права прийнятий 16 грудня 1966 року, а також Конвенцію про захист прав людини й основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) ухвалена Радою Європи 04 листопада 1950 року.

Стаття 10 Загальної декларації прав людини визначає, що «кожна особа має право, на основі

повної рівності, на прилюдний розгляд її справи незалежним і безстороннім судом з дотриманням усіх вимог справедливості для встановлення її прав і обов'язків або обґрунтованості кримінального обвинувачення» [2].

Стаття 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права встановлює, що «всі особи мають рівні права перед судами й трибуналами. Кожен має право на справедливий і відкритий розгляд справи компетентним, незалежним і неупередженим судом, створеним відповідно до закону, у разі розгляду будь-якого кримінального обвинувачення або визначення його прав та обов'язків у цивільному процесі» [3].

Право на справедливий суд регламентується статтею 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, яку Україна ратифікувала відповідно до Закону «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 і 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 року № 475/97-ВР. Дана стаття гарантує, що «кожен має право на справедливий і відкритий судовий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішує спір щодо його цивільних прав та обов'язків або обґрунтованість кримінального обвинувачення» [1]. Стаття 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод забезпечує право на справедливий судовий розгляд у контексті цивільного та кримінального судочинства, що дещо звужує його застосування, адже існують також інші види судочинства. У зв'язку з цим при впровадженні положень ЄКПЛ в національну правозастосовну практику України залишаються відкритими питання застосування цього права в господарському та адміністративному судочинстві. При цьому ключовим є визначення сутності права на справедливий суд із точки зору тлумачення його Європейським судом з прав людини.

Загальна декларація прав людини [2] встановлює основні характеристики права на справедливий суд, такі як публічність та справедливість розгляду справи незалежним і неупередженим судом із дотриманням принципу рівності. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [4] доповнює ці критерії, наголошуючи на тому, що суд має бути компетентним і створеним відповідно до закону. У свою чергу, Конвенція про захист прав людини й основоположних свобод додає ще один елемент – розгляд справи упродовж розумного строку, хоча в ній

немає згадки про компетентність суду [1].

Ці міжнародно-правові акти, що регулюють право на справедливий суд, не дають його чіткого визначення, а лише перераховують окремі складові. Важливими додатковими джерелами цього права є практика міжнародних судових органів.

Згідно з положеннями ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, право на справедливий судовий розгляд можна визначити як процес, який відповідає наступним критеріям: здійснюється відкрито; проводиться у встановлені та розумні строки; забезпечується незалежним і неупередженим судом; реалізується судом, утвореним відповідно до закону.

У науковій літературі також відсутнє одностайне та вичерпне розуміння права на справедливий суд, попри велику кількість досліджень, присвячених цій темі. Серед науковців тривають дискусії стосовно термінологічного розмежування понять «право на справедливий суд» та «право на справедливий судовий розгляд». Частина дослідників розглядає ці поняття як тотожні, що нерідко стає причиною суперечливих висновків.

Згідно з думкою О. Прокопенка, суб'єктивне право на справедливий суд можна розглядати у вузькому і широкому аспектах. У першому випадку це означає можливість звертатися до суду для захисту порушеного чи оспорюваного права або законного інтересу. У широкому сенсі – це комплекс правомочностей, які включають безперешкодний доступ до суду, участь у розгляді справи, право бути вислуханим законним складом суду, оскарження судового рішення, вимагання його виконання, а також повне та ефективне відновлення у правах [5, с. 15].

У. Коруч у своєму дослідженні також розглядає це питання і зазначає, що «право на справедливий судовий розгляд є більш широким поняттям із складною структурою, яке охоплює право на справедливий суд, а також включає доступ до суду» [6, с. 12]. Однак ми критично ставимося до такого висновку, оскільки, на нашу думку, саме право на справедливий суд є ширшим і структурно складним поняттям, яке включає в себе як право на справедливий судовий розгляд, так і право на доступ до суду.

Згідно з О. Ткачук, поняття «справедливий судовий розгляд» у контексті пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод можна визначити в трьох різних сенсах: – як право, що охоплює всі елементи цієї статті; – як складову цього права, яка включає

лише процесуальні елементи цієї статті (публічність, дотримання розумних строків, змагальність, рівноправність сторін, обґрунтованість судових рішень тощо); – як справедливості слухання, що містить лише окремі процесуальні елементи, які не прямо зазначені у тексті статті, але витікають з практики ЄСПЛ (змагальність, рівноправність сторін, обґрунтованість рішень, недопустимість стороннього впливу на правосуддя) [7, с. 15].

Отже, єдиного трактування права на справедливий суд не існує. Системний та порівняльний аналіз вказує на те, що це право має комплексний та багатогранний характер

У своїй відомій праці «Теорія справедливості» Дж. Ролз всебічно аналізує значення справедливості у сучасному суспільстві. Він пов'язує справедливість із чесністю, рівністю людей і розглядає її як ключову характеристику соціальних інститутів. Як зазначає автор, «суспільство має керуватися тими ж принципами справедливості, що й держава, а їхні інститути повинні відповідати цим принципам». Він також наголошує, що «захист недоторканності окремої особи та її захищеність від несправедливих проявів соціальних інститутів є основою успішного суспільства. Відмова від свободи одних не може бути виправдана заради значних вигод для інших, інакше це суперечить ідеї справедливості» [8, с. 26].

Правова концепція справедливості, на думку Дж. Ролза, базується на двох основних принципах: кожна людина має право на максимально можливу свободу дій, що узгоджується зі схожою свободою для інших; нерівність у становищі допускається, якщо вона приносить користь усім і забезпечує рівність можливостей для доступу до посад та соціального статусу за умов чесної рівності можливостей [8, с. 29].

Звісно, питання розуміння справедливості привернуло увагу й українських дослідників. Наприклад, А. Козловський розглядає справедливість крізь призму прав людини, наголошуючи, що «справедливість завжди має суб'єктивний характер і передусім відображає власні інтереси. Навіть загальні інтереси, нав'язані суб'єкту, не сприймаються ним як справедливі, якщо вони суперечать його особистим інтересам» [9, с. 18]. Схожу точку зору висловлює С. Максимов, акцентуючи увагу на важливості формальної справедливості, яка полягає у послідовному, неупередженому та об'єктивному застосуванні правил [10, с. 130], що наближає правові відносини до ідеалу.

Поняття справедливості розглядається в етичному та правовому аспектах. В етичному сенсі справедливість трактується як рівність у праві на щастя та володіння необхідними для цього благами. У правовій сфері справедливість визначається як формальна рівність, що виражається через однаковість вимог, законів, правил і норм, які визнають усіх індивідів рівними суб'єктами права. Серед численних визначень поняття «справедливість» нас цікавить її трактування у правовому аспекті.

У вітчизняній юридичній літературі часто наголошується, що справедливість і право мають багато спільного в своєму походженні, сутності, функціях і смислового вираженні. Правові категорії за своєю природою прагнуть бути справедливими. Зазначимо, що терміни «право» і «справедливість» є близькими за змістом, однак їх не слід ототожнювати, оскільки правові норми не завжди відображають справедливість. Справедливість бере участь у різних суспільних взаємовідносинах, виходячи далеко за межі правового середовища, залишаючись здебільшого моральним, соціальним та етичним критерієм права.

Ці поняття взаємопов'язані. Підтвердженням впливу справедливості на правові норми є воля законодавця, яка під час законотворчої діяльності керується почуттям справедливості стосовно всіх членів суспільства. У процесі правотворчості нові правові норми оцінюються через призму справедливості, щоб забезпечити їх відповідність суспільним взаєминам [11, с. 145].

Відповідно до визначення справедливості з правового погляду, справедливий судовий розгляд можна описати як процес здійснення правосуддя, що ґрунтується на забезпеченні рівних прав та обов'язків для всіх сторін, залучених до судового процесу, та дотриманні основоположних принципів судочинства. Одним із головних аспектів справедливого судового розгляду виступає рівність сторін, оскільки сам концепт справедливості акцентує увагу на цьому.

Крім того, зосередження уваги лише на організаційно-функціональних та функціональних аспектах, які за своєю природою є засадами здійснення судочинства, призводить до упущення мети та завдань самого процесу судочинства, які найкраще відображають значення права на справедливий суд.

Змістовний аспект права на справедливий суд, насамперед, ґрунтується на розумінні справедливості в конкретному соціальному контексті, оскільки рішення може відповідати закону,

але бути ухваленим на користь певної соціальної групи. У цьому аспекті варто згадати такі проблеми, як класова нерівність, яка існувала до встановлення ліберальних і демократичних свобод у розвинутих державах, расова сегрегація та різні форми дискримінації. Очевидно, що чинне законодавство, яке не сприяє гуманному вирішенню цих питань, не зможе забезпечити ефективне функціонування справедливого суду в державі.

Крім того, змістовний аспект цього права тісно пов'язаний із системою соціальних і правових цінностей, які існують у країні. Наявність справедливого суду має аксіологічне значення для будь-якої правової системи, адже реальне забезпечення справедливого правосуддя демонструє рівень правової культури та якості законодавства в цілому. А також, цей аспект підкреслює важливість інституту суду для належного регулювання суспільних відносин. Суд виник як об'єктивна потреба залучення нейтральної третьої сторони до врегулювання конфліктів, пов'язаних із розвитком власницьких відносин, взаємодією громадян із владою або міжнародними відносинами [8, с.190].

Інституційний аспект права на справедливий суд полягає в наявності законно створених судових органів, які діють відповідно до законодавства й мають повноваження здійснювати правосуддя в рамках визначеної їм підсудності. Судова система є ключовим інституційним механізмом забезпечення права на справедливий суд. При цьому не існує універсальної «формули» організації судочинства, адже системи правосуддя можуть суттєво відрізнятися залежно від держави та правової системи, не впливаючи негативно на якість виконання правосуддя. Інституційний аспект також охоплює взаємовідносини судів із іншими гілками влади, їх незалежність, статус суддів тощо.

Цей аспект тісно пов'язаний із легітимністю суду як державного органу. Люди, звертаючись до суду, мають бути впевнені, що звертаються до легітимного органу, рішення якого матимуть юридичну силу, визнаватимуться та виконуватимуться. Легітимність судової влади передбачає визнання її авторитету суспільством. Важливо, щоб це визнання було активним, а не пасивним – суспільство має брати участь у діяльності органів влади. Пасивне сприйняття авторитету влади вже не відповідає сучасним стандартам.

Одним із проявів легітимності влади є довіра суспільства, готовність громадян жертвувати заради реалізації загальносуспільних та державних проєктів, як-от діяльність волонтерів,

меценатство, спонсорська підтримка приватних організацій або спільні ініціативи державних і недержавних структур.

Отже, легітимність судової влади – це політико-правове поняття, що проявляється через суспільне визнання авторитету суду, підтверджується міжнародною спільнотою і демонструє готовність громадян визнавати та виконувати судові рішення.

Обмеження повноважень органів державної влади не лише сприяє легітимності їхньої діяльності, але й виступає ефективною гарантією дотримання законності. Якщо в державі діють органи влади без чітко визначеної компетенції або з розмитими повноваженнями, оцінити, чи перевищують вони свої законні межі, стає доволі складно. Без визначених меж неможливо їх порушити. Історія наводить чимало прикладів, коли неконтрольована влада перетворювалась на абсолютну. Тому межі діяльності державних органів повинні бути чітко визначені в законодавстві. Лише за таких умов можна забезпечити законність діяльності судових органів у контексті реалізації права на справедливий суд [12, с.85].

Щодо матеріального аспекту права на справедливий суд, слід зазначити, що він стосується регламентованої законодавством легальної можливості звернутися до суду для захисту порушених прав чи інтересів. Ця можливість має конкретну форму, виражену у процесуальних документах, таких як позовна заява, апеляційна чи касаційна скарга. Чітке визначення підстав для подання заяви чи скарги, їхньої форми та змісту доповнює створену державою можливість звернутися до суду та отримати справедливе рішення. Таким чином, право на справедливий суд має матеріальне вираження, закріплене у нормах процесуального законодавства.

Процесуальний аспект права на справедливий суд відображає обсяг процесуальних можливостей, доступних особам, які користуються цим правом. До нього входить комплекс процесуальних прав і обов'язків, а також формальні гарантії забезпечення справедливого судового процесу, включаючи публічність розгляду, дотримання розумних строків, законність тощо.

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод передбачає право на справедливий і відкритий розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і неупередженим судом, створеним згідно із законом. Це право поширюється як на визначення цивільних прав та обов'язків особи, так і на розгляд кримінальних обвинувачень проти неї. Основоположними



принципами, закріпленими у статті 6, є верховенство права і належне здійснення правосуддя, які формують базові елементи права на справедливий суд [1].

У контексті дослідження варто виділити роль Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ, далі – Суд) у тлумаченні права на справедливий суд. ЄСПЛ виконує функцію судового органу в системі моніторингу виконання Конвенції країнами-членами Ради Європи. Прецедентна практика Суду стала основним інструментом офіційного тлумачення положень Конвенції. На сьогодні аналіз рішень ЄСПЛ є майже обов'язковим для визначення таких понять, як «незалежність суду», «неупередженість», «розумний строк», «правова визначеність» тощо.

У Конституції України право на справедливий суд не закріплене прямо в тексті. Водночас у статті 55 зазначено: «Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб» [13].

З аналізу окремих положень розділів 1 та 2 Конституції України можна зробити висновок про наявність норм, які дозволяють звертатися до суду для захисту своїх прав, що є складовою права на справедливий суд. Наприклад: стаття 8 (Гарантоване право звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина безпосередньо на підставі Конституції України) [13]; стаття 32 (Гарантія судового захисту права на спростування недостовірної інформації про себе чи членів своєї родини, вимоги вилучення такої інформації та відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої їй збиранням, зберіганням, використанням або поширенням); стаття 63 (Підозрюваному, обвинуваченому чи підсудному забезпечується право на захист) [13]. Крім того, положення Розділу 8 Конституції України «Правосуддя» частково розкривають елементи права на справедливий суд, зокрема засади судочинства (стаття 129), статус судів, їхні функції та можливість оскарження судових рішень [13].

Відповідно до Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 02 червня 2016 року (остання редакція 26.03.2025) № 1402-VIII прямо оперує поняттями «справедливий суд» і «право на справедливий суд». У преамбулі Закону зазначено: «Цей Закон визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, яке функціонує на принципах верховенства права, відповідає європейським стандартам і гарантує право кож-

ного на справедливий суд» [14].

Одним із завдань суду є забезпечення права кожного на справедливий суд, що відображено в положеннях статті 2 Закону «Про судоустрій та статус суддів»: «Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, гарантує кожному право на справедливий суд та дотримання інших прав і свобод, закріплених у Конституції та законах України, а також міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України». У статті 7 Закону право на справедливий суд визначається як одна із засад правосуддя [14].

Таким чином, розуміння права на справедливий суд формується під впливом багатьох факторів, які не завжди обмежуються лише юридичними аспектами. У державах зі стабільною правовою системою це право може мати узагальнене та загальноприйняте трактування. Особлива увага приділяється категорії «справедливість», яка є ключовим елементом у різних соціальних контекстах та історичних періодах.

**Висновки.** Право на справедливий суд є однією з найважливіших складових правової держави, що забезпечує дотримання прав і свобод людини. Це право виступає основою правосуддя, побудованого на принципах верховенства права, рівності, неупередженості, прозорості та змагальності. Право на справедливий суд характеризується своєю багатовимірністю та складною структурою, що включає інституційні, матеріальні, процесуальні та змістовні аспекти. Разом ці елементи формують систему гарантій, спрямовану на забезпечення об'єктивного, незалежного та ефективного розгляду справи.

Досвід Європейського суду з прав людини свідчить, що поняття справедливого суду постійно розвивається та адаптується до сучасних умов. ЄСПЛ формує стандарти правосуддя, які обов'язкові не лише для конкретних держав, проти яких ухвалено рішення, але й для всіх країн Ради Європи. Це підкреслює універсальність і динамізм стандартів правосуддя, які залишаються відкритими до вдосконалення.

Отже, право на справедливий суд виходить за межі формальних правил і охоплює юридичні, соціальні, етичні та філософські аспекти. Його реалізація потребує постійного вдосконалення судової системи, перегляду законодавства та підвищення професійної компетентності учасників процесу. Практика ЄСПЛ слугує не лише джерелом обов'язків для держави, але й орієнтиром для розвитку правової системи, що базується на справедливості, рівності та повазі до людської гідності.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод № 995\_004 від 04 листопада 1950 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text) (17.04.2025).
2. Загальна декларація прав людини № 995\_015 від 10.12.1950 року URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text) (27.04.2025).
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Закон №995\_043 від 19.10.1973 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text) (28.04.2025).
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Закон № 995\_043 від 19.10.1973 року. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_043#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text) (28.04.2025).
5. Прокопенко О. Б. Право на справедливий суд: концептуальний аналіз і практика реалізації : монографія. НУ ЮАУ. Харків : ФІНН, 2011. 248 с.
6. Коруц У. З. Міжнародно-правовий захист права на справедливий судовий розгляд в практиці Європейського суду з прав людини та правозастосовна практика України. Київ, 2020. 305с.
7. Ткачук О. С. Проблеми реалізації судової влади у цивільному судочинстві : монографія. Х. : Право, 2016. 600 с.
8. Кірюхін, Д. Шлях до «теорії справедливості»: праці Джона Ролза 1940-х – початку 1950-х років. *Філософська думка*. 2022. № 1, С. 23–35. <https://doi.org/10.15407/fd2022.01.023>
9. Козловський А. А. Справедливість як гносеологічний принцип права. *Ерліхівський збірник*. Вип. 3 : Наукові доповіді та повідомлення [всеукраїнської наукової конференції «Сутність, цілі та засоби права»]. Чернівці : Рута / Юрид. фак. Чернів. нац. ун-ту, 2002. С. 11–18.
10. Максимов С. Конституційний принцип верховенства права: загальне та особливе. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 3. С. 127–134.
11. Гришук О. В., Добош З. А. Конвергенція справедливості і права: філософсько-правовий аспект : монографія. Хмельницький: Хмельницьк. ун-т упр. та права, 2013. 268 с.
12. Козюбра М. Правовий закон: проблема критеріїв. *Вісник Академії правових наук України*. 2020. № 2–3. С. 83–96.
13. Конституція України Закон України № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 року. URL: <https://surl.li/hkppqzg> (22.04.2025).
14. Про судоустрій та статус суддів Закон України від 02 червня 2016 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (21.04.2025).

## Ткаля О.В. ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД ЯК ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТАНДАРТ ПРАВ ЛЮДИНИ

У статті здійснено загально-теоретичний аналіз права на справедливий суд як одного з основоположних принципів сучасного правового державотворення та невід’ємної складової стандартів прав людини в Європі. Було встановлено, що суд як інституція відіграє провідну роль у системі захисту прав людини. Його функція полягає у врегулюванні спорів між державою та особою, підтримуючи баланс між публічними та приватними інтересами. Незалежність суду є визначальним фактором у досягненні цієї мети, адже вона включає не лише формально-юридичні механізми, але й спроможність протистояти зовнішньому тиску.

Було проаналізовано нормативно закріплені у міжнародно-правових актах комплексний характер права на справедливий суд. Центральним для забезпечення справедливості в судочинстві виділено Європейську конвенцію з прав людини (ЄКПЛ). Крім того, окреслено ключові міжнародні та національні гарантії даного права: право на судовий розгляд, публічність судового розгляду, часовий аспект та можливість оскарження.

Підкреслено, що міжнародно-правові акти, що регулюють право на справедливий суд, не дають його чіткого визначення, а лише перераховують окремі складові. Важливими додатковими джерелами цього права є практика міжнародних судових органів. Європейський суд з прав людини у своїй практиці наголошує, що незалежність суду – це не просто формальна характеристика, а реальний стан, що забезпечує довіру громадян до системи правосуддя.

Відображено багатовимірність та складну структуру права на справедливий суд, що включає інституційні, матеріальні, процесуальні та змістовні аспекти. Окреслено основні положення права на справедливий суд, а саме: незалежність та неупередженість суддіства, публічність судового розгляду, доступ до суду, заслуговування на справедливий та незалежний розгляд справи: дотримання процедурних гарантій.

Визначено, що досвід ЄСПЛ свідчить, що поняття справедливого суду постійно розвивається та адаптується до сучасних умов. ЄСПЛ формує стандарти правосуддя, які обов’язкові не лише для конкретних держав, проти яких ухвалено рішення, але й для всіх країн Ради Європи. Це підкреслює універсальність і динамізм стандартів правосуддя, які залишаються відкритими до вдосконалення.

Зроблено висновок, що забезпечення права на справедливий суд є важливим інструментом у боротьбі з порушенням прав людини і є гарантом забезпечення справедливості, рівності та законності в суспільстві.

**Ключові слова:** справедливість, справедливий суд, Європейського суду з прав людини, незалежність та неупередженість суддіства, легітимність судової влади, публічність правосуддя.

**Tkalia O.V. THE RIGHT TO A FAIR TRIAL AS A EUROPEAN STANDARD OF HUMAN RIGHTS**

This article presents a general theoretical analysis of the right to a fair trial as one of the fundamental principles of modern constitutional state-building and an integral component of human rights standards in Europe. It has been established that the judiciary, as an institution, plays a leading role in the human rights protection system. Its function lies in resolving disputes between the state and the individual while maintaining a balance between public and private interests. Judicial independence is a decisive factor in achieving this objective, as it encompasses not only formal legal mechanisms but also the ability to resist external pressure.

The article analyzes the complex nature of the right to a fair trial as enshrined in international legal instruments. The European Convention on Human Rights (ECHR) is identified as central to ensuring fairness in judicial proceedings. Furthermore, the article outlines the key international and national guarantees of this right: the right to a trial, the principle of public hearings, the temporal aspect, and the right to appeal.

It is emphasized that international legal instruments regulating the right to a fair trial do not offer a precise definition but rather enumerate its individual components. The jurisprudence of international judicial bodies serves as an important supplementary source of this right. The European Court of Human Rights (ECtHR), in its case law, underscores that judicial independence is not merely a formal attribute but a real condition ensuring public trust in the justice system.

The article reflects the multidimensional and complex structure of the right to a fair trial, which includes institutional, substantive, procedural, and contextual elements. The core components of this right are outlined: judicial independence and impartiality, the publicity of court proceedings, access to justice, entitlement to a fair and independent hearing, and adherence to procedural safeguards.

It is concluded that the ECtHR's experience shows that the concept of a fair trial continues to evolve and adapt to contemporary realities. The ECtHR sets standards of justice that are binding not only on the states found in violation but also on all member states of the Council of Europe. This underscores the universality and dynamic nature of justice standards, which remain open to further development.

Ensuring the right to a fair trial is recognized as a key tool in combating human rights violations and serves as a guarantor of justice, equality, and the rule of law in society.

**Key words:** justice, fair trial, European Court of Human Rights, judicial independence and impartiality, legitimacy of judicial authority, transparency of justice.